

4. ARHITEKTURA 17. I 18. STOLJEĆA U FRANCUSKOJ

4.1. SAKRALNA ARHITEKTURA

U Francuskoj je sakralna arhitektura u razdoblju 17. i 18. stoljeća bila daleko manje zastupljena nego je to bio slučaj u Italiji pa i u nekim regijama srednje Europe. U gradnji crkava usvajaju se rješenja i modeli rimskih uzora, no prilagođeni nekim specifičnostima i tradicijama francuske arhitekture. Prije svega, radi se o stalno prisutnoj sklonosti klasičnom i izraženoj suzdržanosti prema dekoracijama. Često se u artikulaciji zida primjenjuje slobodnostojeći stup, koji se tek u rijetkim primjerima javlja u rimskom baroku (C. Rainaldi, S. Maria in Campitelli, građena 1659.–1667.). Nadalje, u prostornom rješenju dominira tema sinteze centralnog i longitudinalnog tlocrtnog oblika, a križište se sve više naglašava i postupno osamostaljuje kao centralni prostor.

U crkvi **Val de Grâce** François Mansarta (Pariz, 1598.–1666.), građenoj od 1645., preuzeto je rješenje rimske longitudinalne crkve s brodom flankiranim kapelama na koje se nastavlja naglašeno križište s kapelama u dijagonalama između krakova. One se otvaraju prema križištu dodatno ga naglašavajući, ali ga istovremeno i izdvajaju u zasebnu prostornu cjelinu, što je naglašeno i velikom kupolom na visokom tamburu. Za razliku od rimskih crkava u kojima se postiže spoj broda i križišta, ovdje je križište postalo dominantan prostorni dio. Na pročelju je model Il Gesù prilagođen francuskom ukusu naglašavanjem središnje portalne zone motivom pročelja antičkog hrama sa slobodnostojećim stupovima i zabatom.

Te teme kontinuiraju i u najznačajnijoj crkvi 17. stoljeća, **Dôme des Invalides**, djelu Julesa Hardouin-Mansarta, (Pariz, 1646. – Marly-le-Roi, 1708.), građenoj od 1680. do 1707. u sklopu velikog vojnog kompleksa i vojne bolnice *Hôtel des Invalides* (1670.–1677.) arhitekta Libérala Bruanta (Pariz, 1635.–1697.). Longitudinalni brod i naglašeno križište s visokom kupolom gotovo su odvojeni prostori. Centralno križište oblika grčkog križa rastvoreno je i u dijagonalama te je tako nastao potpuno osamostaljen centralni prostor. Visoka kupola na tamburu raščlanjenim kolonadom izdiže se iznad pročelja na kojem je motiv slobodnostojećeg stupa i pročelja antičkog hrama naglašen kao glavni element raščlambe.

Srodne tendencije nastavljaju se i u arhitekturi 18. stoljeća. Tako je crkva *S. Geneviève*, koju od 1764. do 1790. podiže Jacques-Germain Soufflot (Irancy, 1713. – Pariz, 1780.) na tlocrtu grčkog križa s naglašenim križištem i dominantnom kupolom na visokom tamburu okruženom kolonadom, a slobodnostojeći stupovi dijele

prostor krakova na brodove. Nakon Francuske revolucije crkva je desakralizirana i preimenovana u *Panteon*.

4.2. REPREZENTATIVNA STAMBENA ARHITEKTURA

U reprezentativnoj stambenoj arhitekturi 17. stoljeća u Francuskoj nastaju ključne inovacije, nove teme i nova rješenja koja će se odraziti i na čitavu Europu. Rezultat su brojnih okolnosti, specifičnog konteksta te razvoja snažne centralizirane vlasti, ali važnu ulogu ima naravno i plemstvo kao naručitelji. Tip građevine, oblikovanje i oprema bili su određeni strogim pravilima i morali su odgovarati statusu i položaju, ali i funkciji i same građevine i njezina naručitelja te biti jasno prepoznatljivi poznavateljima arhitekture. Modeli stanovanja francuskog vladara i plemstva postaju modeli koji se prenose u čitavoj Europi, kao i galantni život francuske aristokracije, dvorski ceremonijal, odijevanje i dr. Umjetnost i arhitektura u apsolutističkoj Francuskoj postaju dio sustava, odnosno mreže državnih institucija ustanovljenih s ciljem propagiranja kralja i njegove vlasti te širenju francuskog utjecaja u Europi. Godine 1634. utemeljena je Francuska akademija, ubrzo se osnivaju akademije za sve umjetnosti,²³ a u stvaranju programa prikaza Kralja Sunca najvažniju je ulogu imala *Académie des Inscriptions*, utemeljena 1663., odnosno *Petite Académie*. Osnivanjem *Académie d'Architecture* 1671. godine postavljeni su standardi umijeća gradnje. U raskošnom stilu kraljevskih narudžbi spajaju se francuska tradicija i barokno oblikovanje s klasicizmom, kojeg posebno propagira Charles Perrault (Pariz, 1628.–1703.) glavni savjetnik za arhitekturu i njegov brat Claude (Pariz, 1613.–1688.). Teoretičari i arhitekti zajedno stvaraju novi, francuski stil i arhitektonske elemente. Ministar Colbert nalaže izradu tzv. šestog, francuskog reda, koji Charles Perrault koristi za projekt francuskog trijumfalnog luka, a prikazan je na naslovnoj stranici francuskog izdanja Vitruvija objavljenog u prijevodu Claudea Perraulta 1673.²⁴

Sustavnom državnom politikom poticanja umjetničke djelatnosti, složenim umjetničkim programima te posebno opisima i detaljnim grafičkim prikazima francuska umjetnost postaje poznata u čitavoj Europi i vodeći umjetnički uzor, zamijenivši do tada dominantnu talijansku umjetnost.

23 *Académie française* osniva 1634. kardinal Richelieu; *Académie de peinture et de sculpture* osniva kardinal Mazarin 1648.; pod čijom je ingerencijom i *Académie de France* u Rimu (osnovana 1666.); a ubrzo su slijedile *Académie royale de danse* (1661.), *Académie royale des inscriptions et médailles* (1663., kasnije *Académie royale des inscriptions et belles-lettres*), *Académie royale des sciences* (1666.), *Académie d'Opéra* (1669., kasnije *Académie royale de musique*) te *Académie royale d'architecture* (1671.).

24 Claude Perrault autor je traktata *Ordonnance des cinq espèces de colonnes* (1683.) te prijevoda Vitruvija (1673.).

4.2.1. PALAČE I DVORCI

Okolnosti društvenog i kulturnog života 17. stoljeća bitno se razlikuju od pretходnog razdoblja. Reprezentativna stambena arhitektura dvoraca razvija se od utvrđenog srednjovjekovnog burga, koji je ujedinjavao i reprezentativno stanovanje i obrambenu funkciju. Sada se te funkcije jasno razdvajaju: obrambenu preuzimaju utvrde na granicama država, a dvorac postaje mjesto reprezentativnog stanovanja i sjedište vlasti. Za razliku od talijanskog *palazza*, zatvorene, samodostatne građevine, francuski dvorac se krilima otvara prema okolišu, i to prema prednjem dvorištu *cour d'honneur*, kao i prema vrtovima koji okružuju dvorac. Glavno načelo oblikovanja dvorca i vrtova, koji tvore neraskidivu cjelinu, apsolutna je simetrija, a od 17. stoljeća sve naglašenija je i snažno istaknuta središnja os koja povezuje građevinu, njezine najvažnije dijelove i vrtove. Arhitektonski rječnik i motivi preuzeti iz antike dodatno naglašavaju dojam moći i vlasti, a važnu ulogu imaju i elementi koji se preuzimaju iz francuske arhitekture 16. stoljeća.

Jedna od prvih građevina u kojoj su ostvarene te novine je **Palais de Luxembourg** Salamona de Brossea (Verneuil-le-Halatte, 1571. – Pariz, 1626.) građena u Parizu od 1615. do 1627. za Mariju de Medici. Iako je četverokrlna građevina, oblikovanje krila međusobno se razlikuje ovisno o njihovoj funkciji. Prednje krilo tako ima funkciju ograde, a središnje se krilo za stanovanje jasno ističe. Oblikuje se tako prostorni raspored koji će prevladavati u arhitekturi dvoraca kroz cijelo barokno razdoblje: izdvaja se tzv. dio za stanovanje, odnosno *corps de logis*, a niža bočna krila flankiraju dvorište *cour d'honneur* zatvoreno ogradnim zidom, dok se iza građevine prostiru geometrijski organizirani vrtovi. Volumen građevine razveden je naglašenim paviljonskim istacima, a bočna krila često su oblikovana kao galerije u kojima su smještene umjetničke zbirke vlasnika. U unutrašnjosti *corps de logisa* izdvaja se središnji veliki salon povezan sa stubištem i simetrično flankiran *appartementsima* za stanovanje, koje čine salon, predsoblje i soba. U oblikovanju pročelja naglašena je stilizirana rustika, koja je možda rezultat i želje naručiteljice te parovi slobodnostojećih stupova koji nose gređe na istaknutim središnjim i bočnim rizalitima. Korak dalje predstavlja dvorac **Maisons-Laffitte**, građen od 1630. do 1646., François Mansarta u kojem je *corps de logis* jasno istaknut, bočna krila su krajnje reducirana, a karakteristični visoki krovovi (tzv. mansardni krovovi) naglašavaju razvedenost volumenā. Pročeljeljima dominiraju parovi stupova između velikih prozora.

Vrhunac razvoja privatne rezidencije i prototip jedinstvene cjeline baroknog dvorca i vrtova predstavlja raskošan dvorac ministra financija Fouqueta u **Vaux-le-Vicomteu**, građen od 1657. do 1661. Na njegovoj izgradnji i opremanju bili su angažirani najvažniji umjetnici razdoblja: **Louis Le Vau** (Pariz, 1612.–1670.), **Charles Le Brun** (Pariz, 1619.–1690.), a vrtove radi **André Le Nôtre** (Pariz, 1613.–1700.).

Povodom dovršetka gradnje 1661. organizirana je velika svečanost na kojoj je bio i Luj XIV., koji ubrzo te umjetnike angažira za gradnju i opremanje kraljevskih rezidencija.

Tri prilazne ceste vode do dvorca, *corps de logis* je okružen vodom, a rizaltni istaci poput paviljona naglašeni su krovovima. Središnjim krilom dominira ovalni salon visine dvije etaže, istaknut i tlocrtno i volumenom te naglašen kupolom. U bočnim reduciranim krilima su apartmani. Dvorac i vrtovi oblikovno su povezani, raskošni parteri uz dvorac uokvireni su bosketima oblikovanog drveća,²⁵ a veliki kanal naglašava i tvori središnju aksu. Kako se pokazalo, ovaj dvorac bio je svojevrsan „pokus“ za vladarsku rezidenciju u Versaillesu, no preraskošan po mišljenju kralja, koji je ubrzo ministra kojeg vidi kao konkurenciju utamničio zbog navodne pronevjere, nakon raskošne svečanosti povodom dovršetka gradnje i opremanja dvorca.

4.2.2. KRALJEVSKE REZIDENCIJE LUJA XIV.

U vrijeme vladavine Luja XIV. (St. Germain-en-Laye, 1638. – Versailles, 1715.)²⁶ nakon završetka građanskih ratova (Fronde) 1652., a osobito nakon Pirenejskog mira 1658. godine, nastupa razdoblje uspona Francuske do položaja najmoćnije države u Europi, a s oko 20 milijuna stanovnika i najmnogoljudnije zemlje. Kraljevske rezidencije imale su posebno značenje; kako jasno govori već citirana izjava ministra Jean-Baptista Colberta (Reims, 1619. – Pariz, 1683.), ni ratne pobjede ne pridone nose toliko ugledu vladara kao građevine koje naručuje. Kako je istaknuto, umjetnost i arhitektura postaju dio sustava, mreže državnih institucija, ustanovljenih s ciljem propagiranja kralja i njegove vlasti i širenju francuskog utjecaja u Europi. Uz Colberta, odgovornog za izgradnju kraljevskih rezidencija (Surintendant des Bâtiments), ključna osoba razdoblja svestrani je Charles Le Brun (Pariz, 1619. – 1690.) zaslužan za raskošno opremljene interijere.

Arhitektura kraljevskih rezidencija ispunjavala je nekoliko funkcija. Uz primarno mjesto boravka i djelovanja kralja, rezidencije svojom raskoši bitno doprinose ugledu i statusu vladara, njegovoj *gloire*. U središtu složenih programa opremanja i prikazivanja nalazi se kralj kao božanstvo, Apolon okružen muzama, a nakon vojnih pobjeda u 1670-ima kao Herkul kojeg prate Slava i Pobjeda.

Luj XIV. najprije se posvetio dovršenju odnosno pregradnjama pariških rezidencija, čija oprema je trebala pokazati njegovu moć. U obnovi Apolonove galerije u **Louvru** nakon požara 1661. godine Le Vau i Le Brun u opremanju interijera spajaju štukature i zidni oslik, skupocjene materijale te složene ornamentalne

25 O oblikovanju vrtova i terminologiji vidjeti poglavlje 8.

26 Kralj Francuske od 1643., samostalno vlada 1661.–1715.

kompozicije stvarajući model za opremanje kraljevskih rezidencija. Posebnu važnost imaju **dovršena pročelja Louvrea**, osobito istočnog krila, koje postaje pozornica za iskazivanje kraljevske moći na međunarodnom planu. Od 1662. angažiran je Mansart, ali Colbert odbija njegovo rješenje kao i ono Le Vaua. Tada poziva talijanske arhitekta Pietra da Cortonu i Carla Rainaldija, čiji su prijedlozi odbijeni. Gian Lorenzo Bernini u Pariz dolazi u lipnju 1665., gdje je svečano dočekan. Dva njegova projekta pročelja su odbijena, kao i treći u kojem predlaže pregradnju čitavog *Cour Carréea*. Kao razlozi odbijanja plana navode se nerazumijevanje specifičnosti francuske arhitekture, ali i sukob s Colbertom. Odlazi iz Pariza u listopadu iste godine te realizira samo bistu kralja Luja XIV. Iako nerealiziran, za povijest europske arhitekture najzanimljiviji je njegov prvi projekt s istaknutim ovalnim središnjim tijelom flankiranim konkavnim krilima te naglašenog paviljonskog karaktera središnjeg dijela rastvorenog prema vrtovima. Drugi projekt svojevrsan je negativ prvog, s konkavno oblikovanim središnjim dijelom, dok je treći projekt najklasičniji. Veliki red polustupova raščlanjuje monumentalna pročelja, a glavno je zaključeno gredem i balustardom. Upravo će taj projekt ubrzo biti recipiran u arhitekturi Versaillesa.

Godine 1667. odabrano je rješenje Claudea Perraulta s naglašenom kolonadom parova kaneliranih stupova, istaknutim rizalitima na uglovima te središnjim rizalitom zaključenim trokutastim zabatom. Parovi stupova karakteristični su element francuskih kraljevskih rezidencija još od dvoraca 16. stoljeća u Anetu i Bloisu te predstavljaju vidljiv znak kraljevske moći, a ujedno kod Ovidija u *Metamorfozama* krasi palaču sunca, *Regia solis erat sublimibus alta columnis*.²⁷ Luj XIV. već je 1653. odabrao sunce kao svoj simbol, i postaje *Roi Soleil*, odnosno Apolon. Tako oblikovano pročelje arhitekture dostojne kralja jasno je iskazivalo ambicije Kralja Sunca, a kolonada stupova utjecat će i na fasadu Versaillesa, kao i kapelu dvorca, ali i na građevine na trgovima Place des Victoires i Place Vendôme. U 18. stoljeću istočno pročelje Louvrea smatrano je najljepšom građevinom iz doba Kralja Sunca, primjer klasične i odmjerene arhitekture kojom je pokazana nadmoć francuske nad talijanskom umjetnosti i u čijem je projektiranju dotad malo poznati znanstvenik pobijedio prvog arhitekta samog pape.

Nedugo nakon dovršetka Louvrea interes kralja okreće se dvorcu u **Versaillesu**, koji od zapuštenog lovačkog dvorca njegova oca postaje ključno mjesto vlasti. Dvorac i vrtovi bili su velika pozornica raskošnih predstava i svečanosti, instrument kojim se pred stranim veleposlasticima i domaćim plemstvom demonstrirala moć kralja. U Versaillesu je spajanjem svih umjetničkih vrsta ostvareno dotada neviđeno

27 P. Ovidi Nasonis Metamorphoseon Liber Secvns, 1–5, „Regia Solis erat sublimibus alta columnis/ clara micante auro flammasque imitante pyropo/ cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat/ argenti bifores radiabant lumine valvae“, cit. prema <https://www.loebclassics.com/view/ovid-metamorphoses/> (pristupljeno 1. 12. 2018.).

jedinstvo arhitekture, opreme i oblikovanja vrtova – ključna karakteristika novog stila koji se u francuskoj povijesti umjetnosti naziva *Loius Quatorze*. Simbolički i fizički prostorna organizacija Versaillesa utjelovljuje centralističku vlast, dvorac je podignut na povišenom terenu i dominira okolinom, a tri pristupne aleje ujedinjuju se u središnju os i vode do *Chambre du Roi*.

Versailles je rezultat brojnih nadogradnji koje su obilježile i značajne promjene u konceptu oblikovanja vrtova i opremanja unutrašnjosti, a povezane su i s velikim kraljevskim svečanostima koje su se održavale u vrtovima. Veliki uspjeh imala je prva svečanost *Plaisirs de l'Île enchantée* održana u svibnju 1664. godine kada su vrtovi Versaillesa preobraženi u pozornicu koja je predstavljala začarani otok. Druga velika svečanost održana je 1668. godine nakon potpisivanja mira u Aix-la-Chapelleu (Aachenu), a najraskošnija treća 1674. povodom ponovnog osvajanja pokrajine Franche-Comté.

Radovi na proširenju starog lovačkog dvorca započeli su 1661. godine. Krila starog dvorca uokviruju *Cour de Marbre*, a ispred je dodan *Cour Royale* s gospodarskim zgradama u krilima. Druga faza gradnje počinje nakon sklapanja mira 1668. godine. Luj XIV. inzistira na očuvanju starog dvorca te Le Vau radi projekt njegova „omatanja“ novom građevinom. Tako krila uz središnje Mramorno dvorište dobivaju nova pročelja i prigradnje, svojevrstu omotnicu – *enveloppe*. Prema vrtovima je oblikovano novo monumentalno pročelje s terasom, a nova krila zaključena kolonadama zatvaraju dvorište *Cour d'Armes*. Nastaje monumentalna palača s pročeljem od 25 prozorskih osi prema vrtovima, s uvučenim središnjim dijelom od jedanaest osi uokvirenih istaknutim rizalitima, gdje će ubrzo biti podignuta Galerija ogledala. I interijer Versaillesa raskošno se oprema kako bi bio primjerena pozornica svakodnevnog dvorskog ceremonijala. Nižu se saloni nazvani prema božanstvima Venere, Dijane, Marsa, Merkura te neposredno uz kraljeve odaje Apolona, koji u enfiladi²⁸ vode do dvorane prijestolja, središta i sjedišta apsolutističke vlasti. U pomno režiranom slijedu prostora oprema je sve raskošnija što je bliža kraljevim odajama, a ikonografska rješenja jasno ukazuju na kraljeve vrline i njegovu moć. Najznačajniji je dio Stubište veleposlanika, *Escalier des Ambassadeurs*, započeto 1671. prema planu Le Vaua – jedinstveni spoj arhitekture, iluzionistički naslikane arhitekture, raskošnih materijala i bogatstva dekoracije. Stubište je uklonjeno u proširenju kraljevskih apartmana, ali je ostalo sačuvano na grafičkim prikazima.

Svakodnevica Luja XIV., Kralja Sunca, pomno je određena i usklađena s ikonografijom Apolona i Sunca. Strogo uređenje dnevnog života odraz je vlasti koja ima božanski karakter: ustajanje i jutarnja toaleta tako postaju *Lever*, odlazak na počinak

28 *Enfilada* (od franc. *enfiler*, nanizati) naziv je za organizaciju prostora u baroknoj profanoj arhitekturi, gdje nizanjem prostorija povezanih otvorima u istoj osi nastaje snažan perspektivni učinak.

Coucher, kojima prema rangu i statusu na dvoru nazoči aristokracija, a i obroci se uzimaju pred publikom, posebno je raskošan *Grand Couvert*.

Treća faza pregradnje Versaillesa donosi značajnu promjenu arhitektonske koncepcije i opreme, a nagoviještena je velikom svečanošću održanom 1674. godine. Veliko proširenje nakon mira u Nijmegenu 1678. izvodi **Jules Hardouin-Mansart** (Pariz, 1646.–1708.). Na pročelju prema vrtu, na mjestu Le Vauove terase, izvodi veličanstvenu Galeriju ogledala, jedan od najvećih svodenih prostora u zapadnoj arhitekturi (75 m duljine, 10 m širine, rastvorena sa 17 velikih prozora). Oprema Galerije je remek-djelo stila interijera *Louis Quatorze* u čijem programu Herkul zamjenjuje Apolona. Le Brun i Hardouin-Mansart spajaju slikarstvo, arhitekturu i reljefe u veličanstveni interijer izveden u skupocjenim materijalima, sa srebrnim namještajem i lusterima, a uvode i novo osvijetljenje velikim prozorima koji se održavaju u ogledalima. Tako nastaje raskošna šetnica unutar dvorca, pozornica i središte društvenog života, koja će potpuno zaživjeti nakon 1682. kada se dvor i plemstvo preselilo u Versailles. Dvorac tada postaje upravno i političko središte, a te nove funkcije odražavaju se u ogromnim dimenzijama prigradenih krila za smještaj dvorske i državne administracije (dovršeno 1683.) i kraljevske obitelji (u dvorcu na vrhuncu povremeno živi gotovo 20 000 ljudi!). Iako istaci i parovi stupova ponavljaju ritam pročelja starijih dijelova, njihov učinak gubi se na neproporcionalno izduljenom pročelju (ukupno 500 m), koje odražava monumentalnost i snagu vlasti. Tada se mijenja i pristup dvorcu, uz tri radijalne avenije uokvirene drvoredima koje tvore *patte d'oie* (gusja noga) Hardouin-Mansart od 1679. podiže monumentalne kraljevske konjušnice, a iza njih nastaje novi grad. U vrtovima staru Le Vauovu oranžeriju zamjenjuje nova, znatno veća (građena 1681.–1686.) za smještaj preko 3000 stabala naranči, omiljene biljke kralja kojom su se ukrašavali interijeri i pozornice. Zadnji veliki zahvat bila je gradnja dvorske kapele od 1698., koju započinje Hardouin-Mansart, a dovršava je 1710. Robert de Cotte (Pariz, 1656.–1735.). Glavni element oblikovanja interijera slobodnostojeći su kanelirani stupovi, a struktura visokog prostora, svjetlo i nosači imaju gotovo gotičke karakteristike.

Vrtovi su nedjeljivi dio kompleksa. Kraljevski vrtlar André Le Nôtre, polazeći od renesansne tradicije geometrijskog oblikovanja vrtova, unosi snažno naglašenu središnju os u kojoj se ogleda i državno uređenje Francuske Luja XIV., a pomnim oblikovanjem vegetacije pokazuje i podčinjavanje prirode njegovoj vlasti. Raznoliki bosketi u kojima se ogleda maštovitost i umijeće kraljevskih umjetnika s kipovima, kolonadama i spojem otvorenog te zatvorenog prostora oblikovanog zelenilom, pokazuju raskoš kao i opremanje interijera. Parteri s pomno aranžiranim raznovrsnim cvijećem i zimzelenom tvore dekoraciju osmišljenu prema predlošcima motiva veza (*Parterre de Broderie*), a uokvireni su bosketima (*Bosquet*) geometrijski zasađenog drveća. Posebno je značenje vode u vrtovima, koja je također geometrizirano oblikovana u kanalima i fontanama te stvara veličanstvenu kulisu.

U vrtovima su smještene i manje građevine, paviljoni te veći Trianoni, kao male privatne rezidencije namijenjene povlačenju kralja i ljubavnica daleko od dvorskog ceremonijala. *Trianon de Porecellaine* od 1670. pokreće modu porculana i azijskih motiva, *chinoiserie*, koja će se ubrzo proširiti europskim dvorovima. Zamijenjen je već 1687./1688. s *Trianon de Marbre*. Ladanjski karakter imao je i dvorac u nedalekom *Marlyu*, kojeg tvore paviljoni u vrtovima te središnji kraljevski paviljon.

4.3. ARHITEKTURA 18. STOLJEĆA. ROKOKO

Za vrijeme Luja XV. (na vlasti 1723.–1774.) napušta se monumentalna arhitektura i raskošan bogati stil opremanja te se javlja se novi stil – **rokoko**. Nije u potpunosti istoznačan sa stilom *Louis Quinze*, no to čitavo razdoblje odlikuje povlačenje aristokracije u sferu privatnog života, veća se pažnja posvećuje udobnosti kao svojevrsna reakcija na pompu, raskoš i razrađeni ceremonijal u vrijeme Luja XIV. Plemstvo započinje slijediti kraljevu modu i podižu se ladanjski dvorci (franc. *Maison de plaisance*), a veliki je utjecaj pritom imao traktat Jacques-François Blondela (Rouen, 1705. – Pariz, 1774.) *De la Distribution...*, objavljen 1737./1738.²⁹ Svojevrsan je to katalog rješenja ladanjske arhitekture, koji se koristio i u čitavoj Europi, a naglasak je na funkcionalnom rasporedu i organizaciji prostora, koja omogućuje komfor i udobnost te odvajanje privatnog od javnog, reprezentativnog. Kao uzor često je služio i toclrtni raspored dvorca Vaux-le-Vicomte s naglašenom središnjom dvoranom i apartmanima sa strana, a bez nizanja prostorija u enfiladu.

Glavna je tema arhitekture razdoblja gradska palača (franc. *Hôtel*), organizirana oko unutrašnjeg dvorišta, a ne više raskošni dvorac. Na suzdržano oblikovanim pročeljima prevladava klasicizam, koji se prije svega ogleda u naglašenoj upotrebi stupova, a rokoko se primjenjuje u opremanju interijera. Dominira ornament *rocaille*, nalik nepravilnoj školjci, morskoj pjeni, a spaja se s kartušama,³⁰ palmetama i ostalim vegetabilnim motivima. Zidovi su podijeljeni u panele naglašenih asimetričnih okvira, često nestaje prijelaz između stropa i zida. Ornament se blago ističe na bijeloj površini, a najčešće se koriste pastelne boje i srebro. Taj stil suprotan je monumentalnim pozlatama i naglašenoj arhitektonskoj artikulaciji prethodnog razdoblja.

U grafičkim predlošcima rokoko umjetnika Juste-Aurèle Meissoniera (Torino, 1695. – Pariz, 1750.), Germaina Boffranda (Nantes, 1667. – Pariz, 1754.) i drugih brojne su varijacije dekoracija različitih motiva, namještaja, arhitektonskih fantazija koji će se proširiti europskom umjetnošću, posebno u regijama kao što su Bavarska, dijelovi Austrije, Tirol i Pijemont, gdje će se razviti lokalne inačice rokoko.

29 Jacques-François Blondel, *De la Distribution des Maisons de Plaisance, et de la Décoration des Edifices en General*, Pariz, 1737.–1738.

30 Kartuša, od fr. *cartouche*, ornamentalni je motiv okvira najčešće ovalnog polja u kojem su grbovi, natpisi ili emblemi. Okvir može biti i asimetričan, a tvore ga naglašene volute.

Najznačajnija je građevina razdoblja **Hôtel Soubise** (građena 1734.–1737.) koji Germain Boffrand radi za princezu de Soubise. Ornament bijele i zlatne boje prevladava na zidovima koji su podijeljeni panelima, nema pilastara ni elemenata arhitektonske artikulacije, nema granica zidova i stropa. *Rocaille* je na zidovima, namještaju, sve je tekuće i u laganom pokretu. *Corps de logis* na pročelju je raščlanjen parovima stupova u dvije zone koji nose trokutasti zabat, a unutarnje dvorište okruženo je kolonadom parova stupova.

ZADATCI ZA ANALIZU I SEMINAR:

- Objasnite utjecaje rimske arhitekture na crkvi Val de Grâce
- Usporedite tlocrtno rješenje Palais de Luxemburg s Palazzo Barberini i Palazzo Farnese
- Objasnite organizaciju prostora u dvorcu Vaux le Vicomte
- Usporedite oblikovanje pročelja Versaillesa s Berninijevim projektom za Louvre
- Navedite primjere korištenja slobodnostojećeg stupa u francuskoj arhitekturi 17. stoljeća